

הלכות פסח סימן תלט תמ

(ה) ואם פרש הפקר ממקום קביעתו ונטלו העקב ממש, אין צריך לחזור ולבדק, דכל דפריש (ג) (ו) מרבא פריש: ב' כשני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה, ושני בתים אחד דודק ואחד שאינו דודק, ובאו שני עקברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, (ז) ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ; וכן שני בתים דודקים וצבור אחד של חמץ, ובא עקבר ונטל (ח) ואין ידוע לאיזה בית נכנס, או שידע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו (ט) ובדק ולא מצא פלוס, (י) או שבדק קצת מהפית ומצא כפר, (יז) אינו צריך לחזור ולבדק. (פ) הם דברי הרמב"ם, (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן: ג' והניח תשעה פירות חמץ ומצא עשרה, (יב) צריך לבדק אחר כל התשעה, וכן אם הניח עשרה ומצא תשעה, צריך לבדק אחר כל העשרה, שאנו אומרים (יג) מה שהניח נטל ואלו אחרים הם. (יד) ה'נש' אומרים דהני מלי (טז) בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד (טז) אין צריך לבדק (יז) אלא אחר (ט) האחד: ד' [*] והניח חמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, (יח) צריך לחזור ולבדק:

ב שם במקרא הלשון
הרמב"ם הפך ב
ואינו כשפסל ונשי
מאורקת
שמו שם במקרא
וכן פסח הנה המגיד
ג שם "ה
במקומות, תוספת
סוף פרק ה דפסער
שם ד שם במקרא
במקומות, שם
התוספת ד תוספות
שם מהא דבצה
ר שם במקרא
במקומות

תמ דין חמצו של אינו יהודי שהפקד אצל ישאאל, ובו ד' סעיפים:

א אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישאאל, (א) אם הוא (ב) חיב באחריותו מגנבה, ובאבדה, בין

א בריתא ונקרא
פסחים ה'

באר היטב

(א) מרבא. ומ"מ אין לאכלו בפסח, ח"י: (ד) א"צ. ומירי שבשל, ב"ח, מ"א, ח"י: (ה) האחד. ובהניח ט' ומצא י' צריך לבדק אחר פלם:

שערי תשובה

[*] הניח חמץ וכו'. ועין בנדר אפרים מ"ש בזה מדברי אא"ז בבכור שור ותאבן עזר. ועמם מקצתי בנגול מרכבה שהשיג גסרן על אבן עזר.

משנה ברורה

לבשל ואין צריך לחזור ולבדק: (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן. לפי מה שנתבאר לעיל, אין הרמ"א חולק אלא על דין זה האחרון ועל דין דצבור אחד של חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס: ג' (יב) צריך לבדק וכו'. דאמרין הני אחרוני, שאיש אחד הביאם כאן, בינו שאין מכירן, ונתן תשעה שהניח, חלודת גזרות, וצריך לבדק אחריהם (יד) ואפלו בשל מקדם: (יג) מה שהניח נטל וכו' (יז). גם זה (טז) אפלו בשל מקדם: (יד) ונש' אומרים. אסיפא (טז) קאי: (טז) בקשורים יחד. ונודא מי שלקחם לקחם פלם, ונשפא קטנים או עקבר ונלדח לקחום וצריך לבדק אחריהם והני אחרוני ניהו: (טז) אין צריך לבדק וכו'. וכן פסקו האחרונים: (יז) אלא אחר האחד. דאמרין שרק אחד נטל והאחרים נשארו במקומן. (יז) ונראה דאין להקל בזה אלא כשבשל או שיש שהות צדק לבשל. ובהניח תשעה ומצא עשרה, (יח) אין נפקא מנה בין שהניח התשעה מקשר ומצא עתה עשרה מקשרין או שהניח נפרדן ומצא אחד נוסף עליהן, בכל גוני צריך לבדק עתה אחר כל התשעה שהניח: ד' (יח) צריך לחזור ולבדק, את הבית פלו, (ט) דשפא חמץ אחר הוא, והראשון נטל קטן או עקבר והניח במקום אחר. (כ) וצריך לומר הקטנים, דאם כבר בשל או שיש צדק שהות לבשל אין צורך לחזור ולבדק, דכיון שהבדקה הוא מדברי סופרים תלינן להקל שזהו חמץ שהניח:

א (א) אם הוא וכו'. דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם", משמע אפלו השאור אינו שלו לגמרי גם כן אסור מן התורה, מיהו, על פל פנים מורי בשקבל עליו אחריות, ואחשבה קרא בשלו על ידי זה, דבפקדון בעלמא שלא באחריות ליפא אסורא להשהות, מדכתיב קרא אחרונה "לא יראה לך", ונרשין: שלף אי אמת ונראה אבל אמת ונראה של אחרים: (ב) חיב באחריותו וכו' (יז). מורי (ב) שקבל עליו אחריות

בפני עצמו: (ה) ואם פרש הפקר וכו'. ונראה (ד) כשלא פרש לפנינו: (ו) מרבא פריש. ומכל מקום אין לסמוך על זה רק לענין שאין צריך לחזור ולבדק הבית אפלו לא בשל, אבל לא שיהא מתר מחמת זה לאכל בפסח, דלענין אכילה לא אולין בזה רבא בחמץ, וכן פסח בחק יוסף: ב' (ב) אין ידוע וכו'. זה שנטל החמץ. מורי (ה) כשבשל, ואם כן אינו אלא ספק דרבנן, לכן אינו צריך לחזור ולבדק, כדמסיים. ולפי דעת רמ"א לעיל בסעיף א' בהגה"ה שהעתיק דעת הטור, (ו) הוא הדין בענינו דאם הפקר קטן שיכול העקב לאכלו, אף אם לא בשל גם כן אין צריך לחזור ולבדק: (ח) ואין ידוע לאיזה בית נכנס. ונאפלו (ו) אם באו שניהם לשאל בבת אחת, אמרין לכל אחד דאינו צריך לחזור ולבדק, ודומקמין לכל אחד אחרותו שהיה בדוק, ומורי כשבשל דאינו אלא ספקא דרבנן, ועל זה מסיים הרמ"א בסמוך דמסקנת הפוסקים אינו כן, דאפלו בטול לא מהני אלא כשבאו לשאל בזה אחר זה ולא בבת אחת, דכיון דבדאי נכנס החמץ לבית אחד מהם, (ט) אי אפשר להמיר בבת אחת אלא צריך לחזור ולבדק: (ט) ובדק ולא מצא פלוס. וסלקא דעתך (י) שצריך לחפש כמה פסקים שמא ימצאנו. ועין בטור דזהו הוא אפלו בלא בשל, ותנין דתלינן שדעכבר אכלו: (י) או שדעכבר וכו' ומצא כפר וכו'. ורצה לומר, ולא אמרין דזה הפקר אפשר שהוא אחר וצריך לבדק כל הבית. (יז) ודעה זו אינה מחלקת בין בשל ללא בשל, דבכל גוני תלינן להקל. והטור חולק וסבירא לה, ולא מקלינן לומר שזהו הפקר שהכניס העקב אלא כבשל שהוא ספקא דרבנן, אבל בלא בשל (יז) צריך לבדק כל הבית דנראה, וזהו נקל כמה שסיים הרמ"א "אבל מסקנת הפוסקים אינו כן". ודע, דכל מה שכתבנו בסעיף זה ולא מקלינן אלא כשבשל, (יג) אם הוא צדק קדם שש שעות, אף שלא בשל צדק יכול

שער הציון

(ד) פיר תדש ופשוט: (ה) גמרא: (ו) דין פסח הטור שהקדא גם בענינו: (ז) פן כתבו הפוסקים בדעת הרמב"ם מדיסתם בזה. ומה שפוסק במקרא לכאורה הפוך מזה, פרץ במשנה למלך, ותעתיק הגר"א, דהוא על פי סוגיא דתבוחת כ"ז, עין ש"ס: (ח) מגן אברהם וט"ו, וכן כתב במשנה למלך: (ט) ואם הפקר קטן שאפשר העקב לאכלו, עין בבית יוסף: (י) ובדק וכו' מהר"ח: (י) ב"ח בשם מהר"ל: (יז) פן מורכב במגיד השלש וכן כתב בבאור הגר"א משום דפסק קריב. ומה שכתב הפגן אברהם כשעין קטן ה גמלא לא נראה ככדי, וכן הוא דעת הר"ף בפרק הנזקין בשם גאון דפסקין בזה נגד רבי: (יז) מגן אברהם: (יד) (טז) טור, ותעתיקו באלה רבה. ואף שהנדר"ה כתב דנראה בלא בשל, דחו דבריו הרב"ד שהנדר וכן מהר"ם חלאוה וחדושי, וכן נראה מסוגיא דביצה דף י' דשם מורי לענין דרבנן: (טז) פן נראה מהטור ויבוא, וכן כתבו הפגן אברהם ואלה רבה. ואף דמהתוספות משמע דאף בהניח תשעה ומצא עשרה, דנאק בקשורים, אבל בשאין קשורים לא אמרין דאחרני ניהו אלא דאחד הוינן עליה, ודבריהם מקצתי גם בחדושי מהר"ם חלאוה, וקטו האחרונים להחמיר מהטור, וכן משמע מהר"א ומהר"ם חלאוה, ובפרט דלדעה ראשונה אין לחולק כלל בין קשורים לאינם קשורים, על פן אין להקל בזה: (יז) וכן כתב הגר"ז: (יח) מגן אברהם ואלה רבה וחדושי, וכן נראה ל: (יט) וילדע הטור דנאק בכפר גדול, אבל בקטן תלינן שאף שזה חמץ אחר הוא, יש לומר דחמץ הראשון העקב אכלו ותר ספק ספקא (ומה משנה): (כ) כבש ואלה רבה דעת הטור, ובבאור הגר"א כתב דאף הרמב"ם מודה לטור בבטול: (כ) חק יעקב וקורט"ם ורבי עקיבא איגר, וכן כתב הגר"א בבאורו. ועין בחדושי ריטב"א ובמהר"ם חלאוה. ובחדושי רבי עקיבא איגר מצד דאפשר לענין פשיעה סגי בקבלה בעלמא

הלכות פסח סימן תלט תמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

דלענין אכילה לא אָלענען בַּתּוֹרָה רָבָא בְּחִמְצָא, וְכֵן כְּתִיב בְּחִמְצָא יִסְּף.⁽⁴⁾

(4) שם (ס"ק ה) כתב, שאף על פי שהתוס' (פסחים ט, ב ד"ה היינו) פירשו שהגדרון בגמרא (שם) הוא לענין היתר אכילה, מ"מ להלכה נוקטים שהגדרון הוא לענין חיוב בדיקה בלבד, וכמו שפירש רש"י שם (ד"ה ואתא).

[משנ"ב ס"ק ז]

מִיָּדֵינוּ קִשְׁטָנוּ, וְאֵם־כֵּן אֵינוֹ אֶלָּא סִפְקָא דְרַבְנָן, לְכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ, כְּדָמַסִּים.⁽⁵⁾

(5) ואף על פי שלענין ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל אחד מהם, החמירו להצריך בדיקה מספק גם כשביטל את החמץ, אף על גב שבאופן זה אין אלא ספק דרבנן, וכפי שביאר לעיל (ס"ק ב) שאף עיקר תקנת הבריקה לא היה אלא מחמת הספק, ביאר הט"ז (ס"ק ג) שדוקא באופן של ט' צבורים וכו', שבדאי נעשה לפנינו שינוי בבית הברדק על ידי כניסת העכבר אליו, אלא שספק מה החתיכה שאיתה הוא נכנס [חמץ או מצה], בזה אין מקילים אף בספק דרבנן, מה שאין כן כאן שהספק הוא בשינוי עצמו, שהרי הספק הוא לאיזה בית נכנס העכבר עם החמץ, לפיכך מקילים בזה בספק דרבנן.

והשו"ע הרב (ס"ד) כתב לבאר באופן אחר, שכל זה כשהאיסור הוא מחמת חומרת דין 'קבוע', שכיון שהתורה החמירה בו שלא לילך אחר הרוב, גם חז"ל לא הקילו בו בספק, מה שאין כן בשאר ספיקות שאינם באופן של 'קבוע', לא החמירו חז"ל בדבר.

[שעה"צ ס"ק ז]

תָּרַם בְּמִשְׁנֵה לְמַלְךְ, וְהִתְחִילוּ הַגָּבֵרִים, דְּהוּא עֲלִיפֵי סוּגִיָּא דְקַתְּבוּת כ"ז, עֵין שָׁם⁽⁶⁾.

(6) שם (כתובות כז, א) מבואר, שיש חילוק בין דין 'שני שובליו', שאם באו לשאול בבת אחת מטמאים את שניהם, ובין עיר שכבשוה נכרים, שכשיש מחבואה להסתר בתוכה, אפילו אם אין במחבואה זו מקום אלא לאשה אחת, אין נשות כהני העיר נאסרות, אף על פי שנחשב הדבר כבאו להשאל בבת אחת. ובטעם הדבר אמרו שם, שבשני שובלים יש ודאי טומאה, ואם נקל לשניהם מחמת דין 'ספק טומאה ברשות הרבים להקל' יראה הדבר כשקר, מה שאין כן בעיר שכבשוה נכרים, שיש ספק האם אפילו אחת מהם נאסרה, לפיכך גם אם נתיר את כולן לא יראה הדבר כשקר, ולכן העמידו חז"ל את דבריהם על דין תורה לתלות כל אחת מן הנשים כאילו היתה במחבואה ולא נאסרה.

ומטעם זה כתב המשנה למלך (פ"ב הל' חמץ ומצה הי"א), שבספק של עכבר שאין ידוע לאיזה משני בתים נכנס, יש להקל לשניהם גם כששאלו בבת אחת, כיון שיש צד שאכן שניהם מותרים, כגון שהעכברים אכלוהו [שאפילו אם הכבר גדול, יתכן שהודמנו לשם כמה עכברים ואכלוהו], ולפיכך אין זה נראה כשקר.

[שעה"צ ס"ק ט]

וְאֵם הַפֶּקֶד קָטָן שֶׁאֶפְשָׁר הַעֲבָרָה לְאָכְלוֹ, עֵין בְּבִית־יוֹסֵף⁽⁷⁾ וּבְדִקְיַת־מִשְׁנֵה⁽⁸⁾ וּבִהְיוֹת מִתְּרֵל"ח⁽⁹⁾.

(7) שם הסתפק בדבר, וכתב שיתכן שהספק שמא אכל העכבר את כל הכבר אינו אלא ספק רחוק, ואינו מצטרף לספק ספיקא אלא

באופן המבואר בשו"ע לעיל (ס"א), שהספק הראשון הוא ספק חמץ ספק מצה, שספק חשוב הוא, ועוד שדין 'קבוע' הוא חידוש, מה שאין כן בעכבר שנטל חתיכת חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס, שאין זה ספק חשוב, ואף אינו חידוש, לפיכך אין הספק שמא אכל העכבר את כל הכבר מצטרף אליו לספק ספיקא.

(8) שם (אות ב) התבאר, שאם באו לשאול בבת אחת, אסור גם בכבר קטן, ואפילו בביטול [ובבאו לשאול בזה אחר זה, גם בכבר קטן אינו מותר אלא בביטול את החמץ].

(9) שם (ס"ק א) כתב, שכשהכבר קטן, גם בבאו לשאול בבת אחת תולים להקל, כשביטל את החמץ. [ובבאו לשאול בזה אחר זה, בכבר קטן מותר גם כשלא ביטל את החמץ].

[משנ"ב ס"ק ט]

וְעֵין בְּטוֹר דְּתָהּ הוּא אֶפְלוּ בְּלֹא בְּטֹל, וְהֵינּוּ דִּתְלִין שֶׁהַעֲבָרָה אֶכְלָה⁽¹⁰⁾.

(10) אמנם לעיל (סי' תלד ס"ק ג) כתב, שאם גרר העכבר חמץ לתוך הבית, ובדק אחר החמץ ולא מצאו, צריך לבטל את החמץ פעם נוספת (הערת שונה הלכות ס"ד).

[משנ"ב ס"ק יג]

מֶה שֶׁהִנִּיחַ נָטַל וְכו' ⁽¹¹⁾.

(11) ולענין ברכה בבדיקה זו, כתב לעיל (סי' תלד ס"ק ג) שאינו חוזר ומברך.

סימן תמ

דין חמצו של אינו יהודי שהפקד אצל ישראל

[משנ"ב ס"ק ב]

תָּכִיב בְּאַתְרֵיהֶוּ וְכו' ⁽¹⁾.

(1) וכשהישראל אינו מקבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל, אלא רק לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ו ס"א) שאינו חייב לבער את החמץ, משום שקבלת אחריות המחייבת בביעור היא רק כשקיבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל [ולכן בחמץ של נכרי המבטוח בחברת ביטוח של יהודי, ודאי שאין חובת ביעור על בעלי חברת הביטוח]. והוסיף (שם דבר הלכה אות א), שגם כשדין המלכות שכל שומר מתחייב באחריות, שבאופן זה מבואר במשנ"ב להלן (ס"ק זה) שגם בלא שעשה קנין עם המפקיד חייב השומר בביעור החמץ, אין הדברים אמורים אלא כשהישראל שומר בפועל, אולם אם מתחילה גמר בליבו שלא לשמור כלל אלא לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, אינו חייב לבערו.

ואף לענין נכרי אלים שבמקרה שיאבד הפקדון יכפה את היהודי לשלם לו גם כשלא קיבל עליו אחריות [שמובא בשו"ע להלן שיש אומרים שגם במקרה כזה חייב הישראל בביעור החמץ], דעת הגרש"ז אויערבך (שם במילואים 'בדין קבלת אחריות על חמצו של גוי' אות ג, ובהגהות ביצחק יקרא כאן) שאם יגמור הישראל בליבו שלא לשמור על הפקדון כלל ולא איכפת לו אם יאבד ויחייבוהו לשלם, אינו עובר על 'בל יראה'.

הלכות פסח סימן תמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ב]

מרי שקבל עליו אחריות וקנו מידו⁽¹⁾ וכו', אף בלא קנין, נמי הרי בשרותא דיןשאל⁽²⁾.

(2) והקנין שעל ידו חלה ההתחייבות לשלם על גביה ואבידה, מפורש בדברי השו"ע הרב (ס"ט) שהוא קנין סודר, וכן משמע בתומים (סי' סו סוף ס"ק עא). והקשה התומים (שם), שלפי דברי הש"ך (ח"מ סי' קכד ס"ק ל) שנכרי אינו יכול לקנות בקנין סודר, איך יתכן בענינו שהיהודי התחייב לנכרי בקנין שהיה חייב באחריות החמץ ונכתב שם שיכול להיות שזה מקור דברי הרמב"ם (שהוא דעת היש אומרים המובא בשו"ע להלן), שישאל חייב לבער את החמץ גם בנכרי אלים הכופה אותו לשלם גם כשלא קיבל אחריות על הפקדון, שהרי לא יתכן הדבר באופן אחר.

(3) ראה מה שכתבנו לעיל (הע' 1) שצריך שמירה בפועל, ולא די בהתחייבות לשלם את נזקי החמץ.

[משנב ס"ק ג]

דקניא לן שכירות לא קניא, ואם-כן הרי מנה החמץ בביתו של ישראלי⁽⁴⁾.

(4) ולהשכיר בית או חנות ליהודי שאינו שומר תורה ומצוות ואינו מבער את חמצו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ה ס"ק א) שלפי דברי המשנב כאן צריך עיון אם מותר הדבר, שכן ששכירות אינה קונה נחשב החמץ כמונח בביתו של המשכיר, ולדעת הגר"א המובאת במשנב לקמן (סי' תמג ס"ק יד) שישאל שיש ברשותו חמץ של ישראל אחר אף שלא באחריות, חייב לבעור מן התורה כיון שהחמץ ברשותו, אם כן כשמשכיר בית או חנות למי שלא יבער את חמצו, הריהו מכניס את עצמו לחיוב מן התורה שלא יוכל לקיימו.

[משנב ס"ק ד]

ואם מהני גנה בטול ומכירה כמו בחמץ שלו, יש דעות באחרונים, דהנהגה מהם סבירא להו דלא מהני גין שאין גוף החמץ שלו⁽⁵⁾, ונהנה מהם מקלין בפקדה⁽⁶⁾ וכו', והנכון שיצטעק שניהם, דהיינו מכירת הבית וגם מכירת החמץ⁽⁷⁾.

(5) ויש הסוברים שיש לחלק בין מכירה לביטול, וכמו שכתב השו"ע הרב (ק"א ס"ק יא) שודאי שיכול הישראל למכור את הפקדון, כיון שבמעשה זה הוא גחל את הפקדון מהנכרי ונמכין שהישראל מתכין לשלם לו על הפקדון, אין בזה איסור גזילה אלא רק איסור 'לא תחמוד' שאינו נהוג ביחס לנכרי, אך לענין ביטול החמץ, אם לא נתכין מתחילה לגזול ולכבוש תחת ידו, אין הפקדון נחשב שלו ומסתבר שאינו יכול לבטלו.

(6) ובביאור דעה זו כתב המקור חיים (ס"ק א) שכן שכשמיניע זמן איסורו אין החמץ עומד אלא לשריפה, ואם היה הנכרי יודע מזה ודאי שהיה מתיאש מחמצו, לכן הישראל שברשותו החמץ קונה אותו ביאוש. ואף שהנכרי אינו יודע מכך, ואין כאן אלא יאוש שלא מודעת שלא מועיל [ראה בי"מ כב, ב] מ"מ כיון שהחמץ אבוד מכל העולם שהיה עומד לשריפה, במקרה כזה מועיל גם יאוש שלא מודעת [ראה שם כא, ב], ולכן זוכה הישראל בחמץ, ויכול הוא למכור או לבטלו.

ולענין ביטול חמץ של נכרי, מובא בבית מאיר (סי' תלא ס"א) טעם נוסף מודע יכול לבטלו אף שאינו שלו, שכן שענינו של הביטול הוא הפקרת הזכות שיש לו בחמץ, גם בחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות והיהו מפקיד את הזכות שיש לו בחמץ [דהיינו להחזיר למפקיד כל עוד שהוא בעין], ולא איכפת לו שהחמץ ילך לאיבוד והיה חייב לשלם לבעלים את דמיו. והאמרי בינה (דיני פסח סי' ב) ביאר באופן אחר, לפי השיטות הסוברות שביטול אינו מטעם הפקר אלא מטעם שהמבטל גומר בליבו שכלפיו אין לחמץ שום חשיבות והיהו כעפר ואינו חפץ בקיומו [כדעת הרמב"ן פסחים ד, ב], שנחשבה כזו יכול הוא לחשוב גם על חמץ של נכרי המופקד אצלו, ולכן אינו עובר עליו כשמבטלו.

(7) ולענין מי שרק קיבל על עצמו להיות שומר חנים של הנכרי, כתב להלן (ס"ק ח) שאם אין הנכרי נמצא לפניו ואינו יכול להחזיר לו את החמץ, הרי זה מוכר את החמץ וגם מבטלו. וגם בענינו, כתב השו"ע הלכות (ס"ו) שבנוסף למכירת החמץ עליו גם לבטלו.

[משנב ס"ק ה]

לבעור⁽⁸⁾ וכו', ויפשל ישראלי באסור חמץ ששכר עליו הפסח⁽⁹⁾, יש לומר דאסור להחזיר⁽¹⁰⁾ וכו', ויש לסמוך עליהו על-פלפנים לענין הפקר הנאמרי⁽¹¹⁾.

(8) ואם הנפקד זורק את החמץ לים [אף כשאינו עשוי להתפורר מעצמו במים] או מפיל עליו מפולת, כתב החזו"א (א"ח סי' קיח ס"ק ה ד"ה כתב עוד המ"א) שיוצא בכך ידי חובתו אף אם עשה כן לאחר זמן איסור ונאף על פי שלאחר זמן האיסור מי שיש לו חמץ שלו אינו יוצא ידי חובתו באופנים אלו שבהם החמץ אינו מבויער מהעולם (ראה חזו"א שם ס"ק ב-ג).

ובטעם הדבר כתב (שם ס"ק ה), שמצות 'תשבות' המחייבת את ביעור החמץ עצמו מן העולם אינה מוטלת אלא על בעליו של החמץ, והנפקד הרי אינו הבעלים על גוף החמץ, אלא שחובה עליו להשבות את אחריותו מהחמץ, ולכן גם אם הנפקד לא יבער את החמץ בהתאם לדיני ביעור חמץ, אלא רק יפיל עליו מפולת או שירוק אותו לים בלא לפוררו שוב אינו עובר עליו, כיון שבכך תסור אחריותו מהחמץ ויתחייב לשלם את דמיו.

ומה שיותר לישראל לבער את חמצו של הנכרי, אף שההלכה היא שגזול הנכרי אסור [כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' גזילה ואבידה ה"ב, ובתוס' ח"מ סי' שנט ס"א], כתב המנחת חינוך (מצוה יא אות ז בקומץ המנחה) שביעור החמץ אינו נחשב כגזול אלא כמזיק, ולכל הדעות לא מצאנו איסור בזה כלפי ממונו של נכרי. והחזו"א כתב (שם), שממון הנכרי נחשב מופקר לישראל בזמן שהישראל נכשל בו בעבידה, אלא שמ"מ חייב לאחר מכן לשלם לנכרי את דמיו. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד) בשם השו"ע הרב.

(9) ומשמע מדבריו [שמקורם במג"א ס"ק א], שלדעה זו כשם שאסור החמץ באכילה ובהנאה לישראל הנפקד, כך אסור הוא גם לשאר ישראלים, וזה שלא כמו שכתב בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' פד) שאף לדעה המחמירה האיסור לאכול ולהנות הוא רק לישראל הנפקד, ומשום שעבר איסור בחמץ זה שלא ביעור, אולם לשאר הישראלים מותר אף לאוכלו.

(10) ולענין פת שיש בה איסור, האם מותר למוכרה לנכרי במקום שיש חשש שיחזור הנכרי וימכרה לישראל, כתב לקמן (סי' תמה ס"ק יג) שכשנמכרה קודם שנותנה לנכרי אין חשש שיחזור הנכרי וימכרה לישראל ונמסתבר שהוא הדין במעשים אחרים שעל ידם לא יוכל הנכרי לשוב ולמכור את הפת.

(11) והחזו"א כתב (א"ח סי' קיח ס"ק ה ד"ה תמ מ"א ס"ק א, ושם סי' קכד בהערות לדף ו ד"ה בספר ח"י) שדברי החק יעקב שהוא מהמקילין בענין [ראה שעה"צ (ס"ק יב)] תמיהים, ושמדבר התוס' והרא"ש מוכח כדעה המחמירה לענין חמץ של נכרי באחריות ישראל, שאם עבר עליו הפסח אסור הוא הן באכילה והן בהנאה.

[משנב ס"ק ו]

יש מקלין גנה⁽¹²⁾.

(12) והשו"ע הרב (ס"ז ובקרא אות ט) כתב, שלכתחילה אין לסמוך על מה שהפקידו ביד נכרי אחר, ואף אם הלה קיבל על עצמו אחריות על החמץ, אלא יחזיר את החמץ שהופקד אצלו לבעליו או שימכרו לנכרי אחר לפני השעה הששית [והוא לפי דעתו, שודאי שיכול למכרו לנכרי, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד)], אבל בדיעבד שכבר הגיע השעה הששית שאי אפשר שוב למכור, וגם בעל החמץ הנכרי אינו נמצא לפניו שיחזירו לו, יש לסמוך על דעת המקילים.

שהוא בביתו בין שהוא (ג) בכל מקום ברשותו, (ב) [ב] (ד) חייב (ה) לבצרו. הגה (ו) *ואפילו חזר

שער תשובה

ועין בשו"ת נ"ב מ"ח סימן נט שהשיב לנו בזה על תשובת צננה הקמורה עם הספר בית אפרים חלק א' תע"ז סימן י"א, ע"ש:

[א] חייב לבצרו. עין בה"ט. ועין בשו"ת שאגת אריה סימן עז ונח דלא מהני בשול והפקר בחמץ של אחרים שקבל עליו אחריות ואין דרך זה מוציאו מדין ב"י וכו' ואין לו ספק אלא שרפה א לידו לו בית או לעשות לו מחצה י טפחים קום פסח, וכתב בסיומן עט ובסיומן פ שאם לא עשה ספק זה ויחזור בית או

מחצה עד תוך הפסח אסור בהנאה לאחר הפסח, אבל אם עשה הספק בע"פ אחר ו אע"פ שצבר עשה ודשפחה שר בהנאה לאחר הפסח, וע"ש שכתב דלענין שלא יצטרך כב"י מה"ח סגי במוציא חמצו מרשותו אפילו תוך הפסח אבל לענין עשה ודשפחה לא מהני לה אפילו מה"ח עד שיתבאר כי, ע"ש סימן פג וסימן פד. ועין בשו"ת בית אפרים סימן מא מ"ש להחיל את הארז החי הנאון ו"ל משה שהשיב עליו שאר הנאון נ"י בפתיחת ספרו מקור חיים, ועין שם בסיומן לו בא' שכתב חמצו לא"י ובתוך הפסח הלך אחר מאנשי הבית לפרסוף ולקח הפירות מחבית י"ש ושפך מפניו אל קלי והעמיד במקום מצנע שיהיה לו לשחות אחר הפסח, ואחר הפסח שחזר הישראל ולקח חמצו מה"ח כלי י"ש ולחשט מפניו דמחצית האיש ההוא קצתו ונתחבב באחריותו, ועפ"י פנה צדיק החר המבאר שם באורך נראה להקל בהנאה עכ"פ ולא בשתייה בין שאינו הפסח, ולחכות ודלמא יש לעובר חר בהר והתפאר ולמכור פה, ובהפסח אפשר להחזיר אף בשתייה ע"י הצרורות חר בהר. וע"ש בבית אפרים סימן לח בא"י שכתב חמץ מיתרץ קום הפסח ובתוך הפסח השליכו בלילה לפני בית הישראל ולא רצה הישראל לשלו ונטלוהו למכור ואחר הפסח התוודוהו לו, יש לצדד להחזיר אף אין להחזיר רק בהנאה ולא באכילה. וע"ש בשו"ת נ"ב מ"ח סימן עז באחד שכתב חוב מא"י ע"י פקדון חר שכתב תוך הפסח לקחת מהא"י בעד החוב כל הנמצא ובתוך הפסח נמצא היה דגן ואת הכל לקח, ואחר הפסח העדיף יהודים שאותו דגן היה מפתחת הבור ומרעצים, ונא"י אומר שכתב לקח בחנוה ולמן דמים תמורתו, והעלה בהפסח להחזיר להחזיר לקח"י ולקבל הדמים וכתבנו שהדגן לא היה נכר בו בקיום, וגם דוקא אם בשהה שלקחם לא תהיה שם רחוצים וחר משיכה בטעות, אבל הדגן עצמו אין להקל להחזיר אפילו בהכרה. ע"ש:

באור הלכה

* ואפילו חזר והפקידו ביד נכרי אחר. עין בשאגת אריה סימן פה שהשיב דהקבל עליו אחריות שר חמץ נכרי והפקידו אצל נכרי אחר, אף שהשיב לא קבל עליו אחריות שר בהנאה אחר פסח, והעתיקו

קנינו, נמי הרי ברשותא דיישראל, ואפילו לא התנה שיהא חייב באחריות גנבה, וכתבמכר לקמה: (ג) בכל מקום ברשותו. ואפילו השכיר או השאל לו (ב) מקום בפני עצמו לחמצו בביתו או בחצרו, נמי לא מהני אם קבל עליו אחריות, (ג) דקמא לן שכירות לא קנא, ואם-כן הרי מנח החמץ בביתו של ישראל. מכל מקום בדיעבד (ד) אם השקה אצלו החמץ עד לאחר הפסח, יש לסמוך על הפוסקים (ה) דסבירא להו דהיבא שמיחד לו מקום לחמצו אינו עובר בכל נראה אף שקבל עליו אחריות, דבעינן שיהא החמץ מצוי תחת ידו של ישראל כפקדון בעלמא שהוא תחת רשותו לטלטל ולהניח בכל פנה שרוצה, ויחיד לו מקום בפני עצמו לא מקרי מצוי, ומתר החמץ (ו) לאכל ולתנות ממנו. ויחיד מקום מקרי (ז) כשימיחד לו בפניו בית או חדר או נזית בתוך ביתו בשכירות (ח) או בשאלה, אבל אם קבל ממנו פקדון בלי יחיד מקום ואחר-כך יחד לו מקום (ט) שלא מדעת העצום בעל הפקדון, לא מהני. דשקמא העצום אינו חפץ שיהיה מנח חמצו אלא ברשות ישראל, ואפילו עשה מחצה, גם-כן לא מהני: (ד) חייב. בשהה שהגיע זמן העצור, אם אין העצום כן פאן שיחזירו לו. ואם מהני בזה בשול ומכירה כמו בחמץ שלו, יש דעות באחרונים, דהרבה מהם סבירא להו דלא מהני בינו שאין גוף החמץ שלו, והרבה מהם מקלין בדיקרה (עין בספר שו"ת חידושי דברי חיים ומהם סימן ה אות לג), ולפי דעת מגן אברהם בסעיף קטן א יש תקנה, שיחזרו ויפקידו ביד עכו"ם אחר, או שימכרו הבית שהחמץ מנח בו לעצמם, והעצום יקבל עליו אחריות של גנבה ואבדה. והנכון שיצוה שניהם, דהינו מכירת הבית וגם מכירת החמץ: (ה) לבצרו. ואם עבר אלו בצרו ועבר עליו הפסח, (ו) דעת הרבה פוסקים דאסור באכילה ובהנאה כמו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, ומכל מקום אם בא אותו הנכרי אחר הפסח, (ז) רשאי להחזיר לו החמץ, ולא אספת לן במה שנהגה מזה שפורע חובו. ובמקום דיש לחש שיחזרו העצום וימכרנו לישראל ויפלו ישראל באסור חמץ שעבר עליו הפסח, יש לומר דאסור להחזיר לו. (ז) ויש מקלין בעקר דין זה, ולדידהו לא גזרו חכמים בחמץ שעבר עליו הפסח אלא בחמצו של ישראל ולא בחמצו של עכו"ם המפקד ביד ישראל, (יג) ויש לסמוך עליוהו על-כ"ל פנים לענין החר הנאזה: (ו) ואפילו חזר והפקידו וכו'. שהרי הוא כשלו מבין שקבל עליו אחריות, ואם-כן הוי לה כמפקד חמצו ביד נכרי דאסור, כמבאר בסעיף ד. ואפילו אם הנכרי האחר קבל עליו כל האחריות שהיה על הישראל, אף-על-פי-כן (יד) אסור, דהא לא נפקע על-ידי-זה האחריות מן הישראל לגבי עכו"ם ראשון. (טו) ויש מקלין בזה, (טז) כיון דמכל מקום גוף החמץ אינו שלו וגם אינו בביתו, ואי משום דקבל עליו אחריות דגנבה ואבדה, הרי כנגדו קבל העצום השני על עצמו; וידועתם הוא הדין כשפכר

באר היטב

(א) חייב לבצרו. ואם עבר ולא בצר, כתב מה"א אם בא א"י אחר פסח רשאי למן לו החמץ, וימ"כ י"ל דאסור מה"ט לתנו לו ששאל יחזר הא"י וימכרנו לישראל ויפלו ישראל בחמץ שעבר עליו הפסח, ע"כ. ונח"י חולק עליו וכתב דמותר לו לומר לו הרי שלך לפניך, ע"ש. ועין בתשובות שבת יעקב ח"ב סימן טז:

מחצה עד תוך הפסח אסור בהנאה לאחר הפסח, אבל אם עשה הספק בע"פ אחר ו אע"פ שצבר עשה ודשפחה שר בהנאה לאחר הפסח, וע"ש שכתב דלענין שלא יצטרך כב"י מה"ח סגי במוציא חמצו מרשותו אפילו תוך הפסח אבל לענין עשה ודשפחה לא מהני לה אפילו מה"ח עד שיתבאר כי, ע"ש סימן פג וסימן פד. ועין בשו"ת בית אפרים סימן מא מ"ש להחיל את הארז החי הנאון ו"ל משה שהשיב עליו שאר הנאון נ"י בפתיחת ספרו מקור חיים, ועין שם בסיומן לו בא' שכתב חמצו לא"י ובתוך הפסח הלך אחר מאנשי הבית לפרסוף ולקח הפירות מחבית י"ש ושפך מפניו אל קלי והעמיד במקום מצנע שיהיה לו לשחות אחר הפסח, ואחר הפסח שחזר הישראל ולקח חמצו מה"ח כלי י"ש ולחשט מפניו דמחצית האיש ההוא קצתו ונתחבב באחריותו, ועפ"י פנה צדיק החר המבאר שם באורך נראה להקל בהנאה עכ"פ ולא בשתייה בין שאינו הפסח, ולחכות ודלמא יש לעובר חר בהר והתפאר ולמכור פה, ובהפסח אפשר להחזיר אף בשתייה ע"י הצרורות חר בהר. וע"ש בבית אפרים סימן לח בא"י שכתב חמץ מיתרץ קום הפסח ובתוך הפסח השליכו בלילה לפני בית הישראל ולא רצה הישראל לשלו ונטלוהו למכור ואחר הפסח התוודוהו לו, יש לצדד להחזיר אף אין להחזיר רק בהנאה ולא באכילה. וע"ש בשו"ת נ"ב מ"ח סימן עז באחד שכתב חוב מא"י ע"י פקדון חר שכתב תוך הפסח לקחת מהא"י בעד החוב כל הנמצא ובתוך הפסח נמצא היה דגן ואת הכל לקח, ואחר הפסח העדיף יהודים שאותו דגן היה מפתחת הבור ומרעצים, ונא"י אומר שכתב לקח בחנוה ולמן דמים תמורתו, והעלה בהפסח להחזיר להחזיר לקח"י ולקבל הדמים וכתבנו שהדגן לא היה נכר בו בקיום, וגם דוקא אם בשהה שלקחם לא תהיה שם רחוצים וחר משיכה בטעות, אבל הדגן עצמו אין להקל להחזיר אפילו בהכרה. ע"ש:

משנה ברורה

בהרי"א וקנו מידו⁽¹⁾, דאי לאו הכי אין דין שומרים לעצום, כדמבאר בחשן משפט סימן שא סעיף א וסעיף ד. ואם דין המלכות שממתיבה באחריות אפילו במקמא, משעה שפגעה שומר אף בלא קנינו, נמי הרי ברשותא דיישראל, ואפילו לא התנה שיהא חייב באחריות גנבה, וכתבמכר לקמה: (ג) בכל מקום ברשותו. ואפילו השכיר או השאל לו (ב) מקום בפני עצמו לחמצו בביתו או בחצרו, נמי לא מהני אם קבל עליו אחריות, (ג) דקמא לן שכירות לא קנא, ואם-כן הרי מנח החמץ בביתו של ישראל. מכל מקום בדיעבד (ד) אם השקה אצלו החמץ עד לאחר הפסח, יש לסמוך על הפוסקים (ה) דסבירא להו דהיבא שמיחד לו מקום לחמצו אינו עובר בכל נראה אף שקבל עליו אחריות, דבעינן שיהא החמץ מצוי תחת ידו של ישראל כפקדון בעלמא שהוא תחת רשותו לטלטל ולהניח בכל פנה שרוצה, ויחיד לו מקום בפני עצמו לא מקרי מצוי, ומתר החמץ (ו) לאכל ולתנות ממנו. ויחיד מקום מקרי (ז) כשימיחד לו בפניו בית או חדר או נזית בתוך ביתו בשכירות (ח) או בשאלה, אבל אם קבל ממנו פקדון בלי יחיד מקום ואחר-כך יחד לו מקום (ט) שלא מדעת העצום בעל הפקדון, לא מהני. דשקמא העצום אינו חפץ שיהיה מנח חמצו אלא ברשות ישראל, ואפילו עשה מחצה, גם-כן לא מהני: (ד) חייב. בשהה שהגיע זמן העצור, אם אין העצום כן פאן שיחזירו לו. ואם מהני בזה בשול ומכירה כמו בחמץ שלו, יש דעות באחרונים, דהרבה מהם סבירא להו דלא מהני בינו שאין גוף החמץ שלו, והרבה מהם מקלין בדיקרה (עין בספר שו"ת חידושי דברי חיים ומהם סימן ה אות לג), ולפי דעת מגן אברהם בסעיף קטן א יש תקנה, שיחזרו ויפקידו ביד עכו"ם אחר, או שימכרו הבית שהחמץ מנח בו לעצמם, והעצום יקבל עליו אחריות של גנבה ואבדה. והנכון שיצוה שניהם, דהינו מכירת הבית וגם מכירת החמץ: (ה) לבצרו. ואם עבר אלו בצרו ועבר עליו הפסח, (ו) דעת הרבה פוסקים דאסור באכילה ובהנאה כמו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, ומכל מקום אם בא אותו הנכרי אחר הפסח, (ז) רשאי להחזיר לו החמץ, ולא אספת לן במה שנהגה מזה שפורע חובו. ובמקום דיש לחש שיחזרו העצום וימכרנו לישראל ויפלו ישראל באסור חמץ שעבר עליו הפסח, יש לומר דאסור להחזיר לו. (ז) ויש מקלין בעקר דין זה, ולדידהו לא גזרו חכמים בחמץ שעבר עליו הפסח אלא בחמצו של ישראל ולא בחמצו של עכו"ם המפקד ביד ישראל, (יג) ויש לסמוך עליוהו על-כ"ל פנים לענין החר הנאזה: (ו) ואפילו חזר והפקידו וכו'. שהרי הוא כשלו מבין שקבל עליו אחריות, ואם-כן הוי לה כמפקד חמצו ביד נכרי דאסור, כמבאר בסעיף ד. ואפילו אם הנכרי האחר קבל עליו כל האחריות שהיה על הישראל, אף-על-פי-כן (יד) אסור, דהא לא נפקע על-ידי-זה האחריות מן הישראל לגבי עכו"ם ראשון. (טו) ויש מקלין בזה, (טז) כיון דמכל מקום גוף החמץ אינו שלו וגם אינו בביתו, ואי משום דקבל עליו אחריות דגנבה ואבדה, הרי כנגדו קבל העצום השני על עצמו; וידועתם הוא הדין כשפכר

שער הצינן

בלא קנח, עין שם: (ב) רש"י ומשמעות בזה"ו ושאלתו ור"ף, כמו שכתב הרמב"ן בחדושי, וכן הוא גם-כן משמעות הרמב"ם, וכן כתבו מגן אברהם והגא"ר בדעת המחבר: (ג) בן מוכח ממכר לשישה זו: (ד) אליה רבה וחקי-יעקב והגא"ר ומקור חיים: (ה) רבנו חם ועשור ובעל המאור ונא"ב ור"א, וכן נושא דעת הרמב"ן ותרש"א ותר"א: (ו) הינו אפילו לדעת הפוסקים דסבירא להו דחמץ של עכו"ם שהוא מפקד ביד ישראל ובאחריותו אסור לאמר הפסח, וכמו שכתב לקמה: (ז) ט"ו ולבית ונא"ר. ואף שכתב אליה רבה הכריע בדריעבד מטר אפילו באומר לו זה ביתא מקון, דזה גס-כן מקרי יחד לו מקום דעל-כ"ל פנים אינו נוטלו תחת ידו, מכל מקום קשה להקל בלי האי מאחר שהרבה ראשונים פלגי על עקר דין דין יחד לו מקום, ובחוספתא פרק ב איתא יחד לו בית בפני עצמו, משמע מזה גס-כן דבעינן יחיד גמור: (ח) בן קתב הפוסקים: (ט) ב"ח ושיינר נקטת-הנהגה ומאמר-מקרי והגא"ר ומקור חיים, וכן מוכח באלה רבה פשה שמישלב דין דרמ"א דהפקיד ביד עכו"ם אחר אפילו לשיטת רבנו חם, עין שם ודוק, וכן מצאתי בחדושי ריטב"א בסוגיא דעושה לו מחצה דדוקא מדעתה, ודלא בעלת-שבעת פורי חרש, ומה שמוכח מר"ן דעושה מחצה בידו מקום דמי, גם-כן פתחו מריטב"א דעביד מדעתה, ומכל מקום מדברי הרמב"ן וסיפתו בענין יחד לו מקום לאכורה כעלת-שבעת פורי חרש, עין שם ודנקבו לדין דרבנו חם ממכילתא דחמצו של ישראל שהוא ברשות העצום אינו עובר עליו, עין שם היטב. ומכל מקום לדינא עקר כמו שכתבנו ודעת רמ"א בהג"ה: (י) מגן אברהם ופרי חרש ושאגת אריה סימן עז וחקי-משה והגא"ר ובית-מאיר, וכן מצד במקור חיים, וכמו שכתבנו להוכיח מדברי הרמב"ם ותר"א: (יא) מגן אברהם: (יב) חקי-יעקב ואליה רבה בסיומן תמא בשם הגלגל, וכן מבאר בחדושי הריטב"א פרק קמא דף ו ובפרק של שעה בשם רבו הרא"ה: (יג) אליה רבה, וכתב ששקצא פן להלכה בראש"ן, והעתיקו פשה אחרונים את דבריו: (יד) עלת-שבעת וחקי-יעקב ותר"א ואלה רבה והגא"ר ובית-מאיר וחקי-יעקב, וכן פתב בשאגת אריה לפי דעת הרמ"א, עין שם בסיומן פה: (טז) מגן אברהם ומקור חיים, וכן מצד במאמר-מקרי ונא"ר שולום:

והפקידו ביד (3) [3] (ז) אינו־יהודי אחר (הגהות אלפסי פ"ק דפסחים). (ח) ב'גש אומרים ש'אפלו אינו עליו אלא שומר חנם ש'חבב בפשיעה, חבב לבצרו. ג'אפלו אם אינו חבב באחריותו בדין אלא ש'ידע ש'האינו־יהודי אלם ויפקדו לשלם אם יאבד, חבב לבצרו. (ג) [ג] (ט) ו'גש חולקים: ב' ואם אינו חבב באחריותו (ד) [ד] (י) אינו חבב לבצרו אפלו אם קבוע תחת ידו, (יא) כגון ש'הוא גר תושב ו'שרוי עמו בקצר, ג'צריך לעשות לפניו (יב) מחצה גבוה ע'שרה טפחים (יג) *קדי ש'לא י'שכח ו'יאלכנו: הגה (יד) ואינו־יהודי שהניח סמך בבית ו'שאל בלא רשותו, כופה עליו (ט) כלי (ריב"ש סימן תא). ו'דוקא ביום־טוב, (ו) (טו) אכל אם הוא ק'ם יום־טוב צריך לעשות מחצה (ע'ן לקמן סימן תמו סעיף א): ג' ואינו־יהודי ש'כנס לבית ישראל ו'חמצו בידו, אינו זקוק

פאר הייט

בשערי־תשובה: * כדי שלא ישכח ויאכלנו. מסתימת הפוסקים משמע
לדלא ודקא פת שאפשר לאכלו חכך כנטיילתו כמו שהיא, אלא אפילו
מימיני חמץ שאפשר לאכלם אין אחר אפיה וברשלו גסם־כן חשינן
ששם: שמה ורחו וברשלו צורו מחצה, ולא אמרנו דאדחכי וטכי: וכן:
שהוא חמץ, וכן משמע קצת מלשון הרמבם שכתב שמה ישכח
והסתפק ממנו, עין שם. ועין בספר אשל־אברהם להגאון מבוטשאטש
שכתב להקל בכגון זה אם התקמחם חמץ ודיא חמץ רק חושש חמץ, עין
שם שכתב איהו גלות בנה. ודע עוד, דאפילו במקום שחשך אסור כפת
גסם־כן צורו מחצה, ולא אמרנו וברשלו חכך בידיילי שנה, דלא אמרו
שצמיים גסם־כן צורו מחצה, ולא אמרנו וברשלו חכך בידיילי שנה, דלא אמרו

משנה ברורה

בשערי־תשובה: * כדי שלא יושב ויאכלנו. מסתימת הפוסקים משמע דלא דוקא פת שאפשר לאכלו חפץ בגטולתו כמו שהוא, אלא אפילו מיני חמץ שאי אפשר לאכלם כי אם אחרי אפייה ובשול גסין חמץ משנין ששם יושב ויחזן וירכזו וצריך מחצה, ולא אמרינן דאדחכי והכי יזכר: שהיה אדם קצת משמע קצת מלשון הרמבם שכתב 'שם' יושב ויחטפס ממנו, עין שם. ועין בספר אשלי־אברהם להאגון מבוטשאטש שכתב להקל בכוון זה אם תקמחים אינם ודיא חמץ רק חשש חמץ, עין שם שמגבב איזה קלות בזה. ודע עוד, דאפילו במקום שנותנין אסור בפת עכ"ם גסין צריך מחצה, ולא אמרינן דכלאו הכי בדיליי מנה, ולא אמרו

בשפּר הגיע שעה ששית שאי אפשר למכרו לעצמם, כמו שיתבאר בסימן תמג. יש לסמן (כ) אפּכרא ראשונה ואין הישראלי חזק לכערו מן העולם, אלא מטר להשחות חמץ זה עד שיבוא בעליו העצום לעיר, (כא) אפלו בא בתוך הפסח יחזיר לו חמצו מיד בבואו, כדי לצאת מחשש אסור של תורה שיש בשהיה זו לפי סברת הישראלים (רק שיתגר שלא יגע בנדי, כמו שיתבאר בסימן תמד), ואחר הפסח מטר לאכל ממנו אפלו לא החזירו לבעליהם: (ט) ויש חולקים. דבין שהישראל לא קבל עליו אחריות, והוא פטור מדין התורה (כג) ומדין המלכות, אין החמץ נחשב כשולו על ידי כפית העצום⁽¹⁵⁾. ומכל מקום (ג) העקר בדיעה הראשונה⁽¹⁶⁾, וצריך לעיל סעיף קטן ד. ומכל מקום אם עבר עליו ולא בערו ועבר עליו הפסח (כד) אין להחמיר, ואפלו באכילה מטר: כ (י) אינו חיב לבכרו. אבל בפסח אינו רשאי להתחלה לקבל כלל פקדון חמץ אפלו בלא אחריות ואפלו בחנם (אחרונים): (יא) כגון שהוא גר ותושב. ודעה לומר, שנתישב בארצו וירד ישראל שולטת עליו, (כס) והנה אמינא שממונו כממונו וצריך אתה להוציא פקדונו מרשותך, קא משמע לן דלא: (יב) מחצה. ומחצה של סדין לא סגי, (כו) לפי שהולכין ובאין תחתיו: (יג) כדי שלא ישפח וכו'. ואף על גב דבשאר אסורי אכילה והנאה לא בעינן מחצה, הכא שאני, משום דלא בדיילי מנה פלי שפא חישנין שלא יבוא לאכלו, להכי בעינן מחצה להפרכא⁽¹⁸⁾. ובכפית בלי על גבי החמץ לא סגי, דדלמא ינטל הפלי לערף תשימשו ויתגלה החמץ, ולא התיירו כפית בלי נכסימן תמו סעיף א) אלא במוצא חמץ בביתו ביום טוב שאי אפשר לעשות מחצה⁽¹⁹⁾, וגם שאינו אלא לזמן מועט, בדלילה ובצננו: (יד) ואינו יהודי שהגיה וכו'. אשמעינן דגם בעצום בלי רשותו כלל, גם כן דינא כמו במחצו או בחמץ של נכרי שהפקד תחת ידו, דקדם יום טוב צריך לעשות מחצה דוקא, וביום טוב שאי אפשר לעשות מחצה צריך על כל פנים כפית בלי, והשטעם, דגם כזה חישנין שקם יבוא לאכלו: (טו) אבל אם הוא קדם יום טוב וכו'. שפאשר לעשות מחצה, והוא הדין במוצאי יום טוב, (כו) הדני בדלילה הראשון של חל המועד, מפיין שפאשר לו בעצמו מחצה (כז) צריך לעשות מחצה. וכן אם הנית העצום בחל המועד, גם כן צריך מחצה עשרה, אפלו יודע שהעצום יחזר ויקחהו אחר יום או יומים; מיהו, אם יודע שהעצום יחזר ויקחהו (כט) באותו יום גופא, יש

(טו) ואף דבעליו לא קבלו עליהן שמידיה רק בתורת שומר־חנם והוא קבל עליו אחריות הדגבה ואברה, מפל מקום שרי: (יו) מגן־אברהם ושיא, דלא פחך יצחק: (יא) אליה רבה וחקי־יצחק והגריזי: (יב) אהרונים הנזיר: (יג) הגריזי: (יד) אהרונים הנזיר: (טו) הגריזי: (טז) הגריזי: (יז) דאם היה חב מדין המלכות לכלי עלמא חביב לכבד אחרוניו: (יח) חק־יצחק ואליה רבה ושיא: (יט) דבאמת פקח ראשונים מקליון דבר, הראב"ד וזהרש"פ ומהר"ם סולובייצ'יק, וכן פסח הפריימג'ים, עין שם: (כ) רשיי: (כא) וברבם שייא, שאין יכול לכפר להוציאה הסמך מרשותו, עין שם, ושמעון דלאו דוקא אשכחון קאי, אלא דאשכחון דמחזיק דאסור לבישולא להניח בגבול ארץ־ישראל חמץ אפילו בדי מי שאינו יושב, קא משמע לן דלא, וצ"ע: (כב) ואם היה שטור למשה ואינו נד, שפיר דמיילי, עין פריימג'ים: (כג) הגריזי: (כד) דלא בעלת־שבת שמשמע מזה הדון לא הטריותו חבמים שוב בעשית מחצה: (כה) מגן־אברהם ואליה רבה, וכן משמע ברבי"ש סימן תא. ודע, דעת חק־יצחק הוא דכל זה דוקא אם ברא שיחשב לשלם לעכ"פ, אם יכבד חמוצו, אבל אם לא יצטרך לשלם אין לו לעשות מחצה בחל־המועד דהוא טרמא ותרמא, אלא יזק אותו לחוץ; ואליה רבה הביאו וחסדים של כדבריו, ואינו מחזיק לאחד חמוצו של עכרים אפילו לא יתחיל שלם, ונרשע חמצה אפילו בחלו של מועד:

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּהַר לֵה קַמְקַבֵּל אֶתְרִיּוֹת עַל חֲמֻצוֹ שֶׁל עֶפְרוֹם בְּכִית עֶפְרוֹם דְּשָׁרְיָא.¹³
(13) וכן לגבי מניית שיש ליהודים במפעלים של נכרים המייצרים ומשווקים מוצרי חמץ בפסח, הביא בשו"ת חשב האפד (ח"א סי' סב) את דעת המהרי"א הלוי (ח"ב סי' קכד) שמכיון שאין לבעלי המניות רשות לעשות שום דבר במפעלים ובתוצרתם והכל מתנהל על פי דעת מנהל המפעלים, אין להחשיב לא את החמץ ולא את המפעלים כממונם של בעלי המניות, ואף שמי"מ נחשב החמץ באחריות בעלי המניות, שהרי אם ירד ערכו או יפסד יפסידו בעלי המניות, אין זה אלא כחמץ של נכרי שברשות הנכרי ובאחריות ישראל, שמבואר כאן שאין עליו חיוב לבערו.
מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' א, וכפל דבריו בח"ז סי' כו) כתב, שכיון שלבעלי המניות יש סמכות בדברים מסוימים [בעלות מוגבלת] ביחס להתנהלות החברה, ואם יתאגדו יחד כל בעלי המניות הרי תחייב החלטתם את מנהלי החברה, יש להחשיבם לא רק כמקבלי אחריות על החמץ אלא כבעלי החמץ. ולכן כתב (ח"ג שם אות כו), שמי שבעלותו מניות של חברות שברשותן חמץ צריך למוכרו ב'מכירת חמץ', כמו שמוכר את שאר החמץ שיש לו. והוסיף, שאף על פי שלפי חוקי המדינה מכירת מניות מתבצעת רק על ידי העברה ברישומי החברה על שם הקונה, מ"מ בענין זה שאין לנו עיצה אחרת להינצל מאיסור החמץ במניות, יש לסמוך על דעת הפוסקים הסוברים שבנוגע לאיסור חמץ, כל שמועיל הקנין על פי דין תורה, כבר יש גמירות דעת אצל הקונה לקנות את החמץ ואין המוכר עובר על איסור 'בל יראה'. והביא, שיש נוהגים לכתוב בשטר המכירה, שאפילו אם אין השטר מועיל מדינא למלכותא, מי"מ יועיל על פי קנין המועיל על פי דין תורה.
אמנם לגבי בעלי מניות או אגרות חוב בחברות ממשלתיות וכדו', שאין להם שום סמכות בניהול החברה אלא הם רק שותפים לרווחי החברה או הפסדיה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג שם אות יא) שאינם נחשבים אלא כמלווים ממון לחברה על דעת לגבות את חובם מרכוש החברה, ולכן החמץ אינו נחשב כלל כממונם אלא באחריותם בלבד, ולכן אינם עוברים על איסור 'בל יראה', שהרי אינם אלא כמקבלי אחריות על חמצו של נכרי ברשות הנכרי [וכסברת המהרי"א הלוי המובאת בתחילת ההע']. והוסיף, שיש לצרף לקולא גם את דברי הו"ת רענן [הובאו דבריו במעדני שמואל (הגהות על קצו"ע סי' קיד ס"ק ו עמ' 199)] הסובר שהאחריות המחייבת ב'בל יראה' היא רק אחריות המחייבת תשלומים על החמץ במקרה שיאבד או יגנב, ולא אחריות שכל עניינה הוא שאם יאבד החמץ בעל האחריות יפסיד את חובו כיון שלא יהיה לו מדיחין לגבות.

ולענין חברת ביטוח בבעלות יהודית המבטחת חמץ של נכרי, דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ו ס"א) שהאחריות המחייבת ב'בל יראה' היא רק אחריות המחייבת שמירה בפועל, ומכיון שאין חברת הביטוח מתחייבת כלל לשמור, לכן אין בעלי החברה חייבים בביעור החמץ של מבטוחיהם הנכרים [ולפי דבריו, ודאי שאף בעלי מניות בחברות העוסקות בחמץ אינם חייבים בביעור החמץ מחמת אחריותם על החמץ, שהרי אחריות זו אינה מחייבת אותם לשמור בפועל על החמץ השייך לחברה שבה יש להם מניות].

[משנ"ב ס"ק ח]

ואַחַר הַפֶּסַח מִתְּרֵי לְאָכַל מִכֶּנֶס אֶפְלוֹ לֹא הָיָה לֹא לְכַעֲלוֹ.¹⁴
(14) וגבאי צדקה שהיה בידו חמץ של עניים ושכח למוכרו ועבר

עליו הפסח, כתב בשו"ת חלקת יואב (ח"א או"ח סי' יט) שהחמץ מותר. ואף שההלכה [לדעתו, וראה לעיל (ס"ק ד)] שהביא בזה מחלוקת אחרונים] שחמץ שהיה באחריות ישראל ועבר עליו הפסח אסור, מ"מ הלא מובא בגמרא (ב"ק צג, א) שגבאי צדקה אינו חייב באחריות ממון המופקד אצלו על מנת לחלקו לעניים כשאינו קצוב לעניים ידועים [והאריך שם לבאר מדוע אין החמץ נאסר מחמת בעליו העניים שלכאורה עברו עליו ב'בל יראה']. והביא הגר"צ פרנק (מקראי קודש פסח ח"א סי' סב) בשם הגר"ז וינוגרד, שלפי מה שכתב הפתחי תשובה (ח"מ סי' שא ס"ק ו) שבדיני שמים חייב הגובר באחריות ממון העניים שבידו, אם כן יש לאסור חמץ של עניים שביד גזבר, כיון שהוא גורם לממון מחמת חיובו בידי שמים. והעיר הגר"צ פרנק על דבריו, שהרי מבואר בפתחי תשובה (שם) שהגובר חייב בידי שמים רק במקרה של פשיעה ולא במקרה של גניבה ואבידה, וכיון שסתם השו"ע כדעה הראשונה שרק קבלת אחריות מגניבה ואבידה מחייבת ב'בל יראה', נמצא שאין הגובר עובר משום 'בל יראה' ואין החמץ נאסר [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ט)].

[משנ"ב ס"ק ט]

על-ידי קפ"ת ה'עפ"ו' (150), ומקל מקום העקר פד"ה הראשונה¹⁶.
(15) ובגדר מחלוקת הפוסקים בנדון זה, כתב הגר"צ פרנק (מקראי קודש פסח ח"א סי' סב) שלדעת הסובר שבנכרי אלים עובר הנפקד ב'בל יראה', הגדר הוא שכל חיוב תשלומים מחמת החמץ גורם ליהודי לעבור על 'בל יראה', ואילו לדעת הסובר שבנכרי אלים אינו עובר, הגדר הוא שרק חיוב תשלומים שיוצא בדיינים גורם לעבור על 'בל יראה'. והוסיף (שם), שיתכן שגם הנדון אם חיוב תשלומים בידי שמים גורם לעבור 'בל יראה' [ראה מה שהבאנו בזה לעיל (ס"ק ח)] תלוי באותה מחלוקת.

(16) ולכן אם מוכר חמץ לנכרי ונתן לו הנכרי רק מקצת דמים והחמץ נמצא ברשות הישראל, כתב בביה"ל לקמן (סי' תמח ס"ג ד"ה בדבר מועט) שיש הסוברים שכיון שאם יאבד החמץ לא ירצה הנכרי האלים לשלם לו את דמיו [אף שעל פי דין הוא חייב בתשלומים], נמצא שהחמץ באחריות ישראל ולכן עובר עליו [אמנם הביא (שם), שיש אומרים שאין הפסד התשלומים נחשב קבלת אחריות].

וכשקבל חמץ מנכרי אלים שגם אינו נתן לו לבער את החמץ, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תנ"ד ס"ק כו) שימסור את החמץ לנכרי אחר באחריות, ויסמוך על דעת היש מקילין המובאת לעיל (ס"ק ו) שישראל שקיבל מנכרי פקדון של חמץ באחריות והפקיד אותו אצל נכרי אחר באחריות, אינו עובר עליו משום 'בל יראה'.

[שעה"צ ס"ק כו]

ואם יהיה קשור למשה ואינו נד, שפ"ד דמ"ז.¹⁷
(17) ולקשור בשבת וביום טוב את הסדין לבנין כדי שלא ינוד, כתב במשנ"ב לעיל (סי' שטו ס"ק ו) ובשעה"צ שם (ס"ק ו) לגבי תליית וילון בשבת על דעת שיעמוד שם כמה ימים, שאסור לקשורו באופן שלא יזוז ממקומו, משום איסור בנין.

[משנ"ב ס"ק יג]

לְהִיבֵי בְּעֵינֵי מִחְצָה לְהַפְרָא¹⁸ וכו', שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת מִחְצָה¹⁹.
(18) ולענין חמצו של ישראל שמכרו לנכרי ונשאר החמץ בבית הישראל [ואינו מוכר או משכיר את מקום החמץ לנכרי], כתב לקמן (סי' תמח ס"ק יב) ובשעה"צ שם (ס"ק כ) שנחלקו אחרונים אם